

SOLSTVO V VARŠAVI.

Takoj po osvoboditvi izpod ruskega jarma je varšavski meščanski odbor primerno novim razmeram organiziral šolstvo. Prej je bil v javnih šolah ruski učni jezik. Sedaj pa v vseh šolah gospoduje poljski jezik kot učni in uradni jezik. — Krona varšavske kulturne organizacije pa je varšavska poljska univerza in tehnika. Pod rusko vlado je imela Varšava čisto rusko univerzo, a to je bila univerza nižje vrste; po uradni razvrstitvi je bila na isti stopnji, kakor sibirski univerza v Tomsku. Splošno je bilo znano, da se ruski vseučiliški profesorji v Varšavi ne odlikujejo niti po učenosti niti po značajnosti. — Dne 15. novembra pa je bila v Varšavi slovesno otvorjena poljska univerza in tehnika. Po polstoletnem suženstvu je zopet zmoglaslo zadonel poljski učni in uradni jezik na najvišjih varšavskih kulturnih zavodih. Kurator varšavske univerze in tehnike je grof Hutten-Czanski, ki posreduje med zavodom in med nemškimi oblastmi. Za rektorja sta imenovana prof. dr. med. Jožef Brudziński na univerzi in prof. inž. Zygmund Straszewicz na tehniki. Univerza bo imela tri fakultete: 1. pravno in državnoznanstveno, 2. matematično - prirodoslovno z medicinskim oddelkom, 3. filozofično z zgodovinskim in filologičnim oddelkom. Rektor rabi stari pečat varšavske kraljevske univerze s poljskim orlom v sredi in z novim samopoljskim napisom. Varšava bo zopet ne samo po imenu, ampak tudi dejansko duša in srce poljskega naroda in poljske kulture. — Meščanski šolski odbor deluje jako živahno in uspešno. V mestu otvorijo 200 novih ljudskih šol in več srednjih šol. Šolski odbor se dogovarja z nemškim varšavskim gubernatorjem o organizaciji šolstva. — Lansko leto je bilo v Varšavi 381 ljudskošolskih razredov, sedaj jih je 452; pod rusko vlado je ruske šole obiskovalo 12.000 otrok, sedaj pa 16.800 otrok; učnih oseb je bilo 125, sedaj pa 427. Odbor za otroško varstvo je lani vzgajal 4000 otrok, sedaj pa 6370 otrok v 142 razredih s 162 učnimi osebami. Razentega je v Varšavi mnogo zasebnih ljudskih šol; sedaj imajo 200 razredov, ki jih obiskuje 3000 otrok; učnih oseb je 250. Naposled je 150 razredov skupnih ali mešanih šol, v katerih 200 učiteljev poučuje 6000 otrok in odraslih. — Židje imajo 26 ljudskošolskih razredov. Pod rusko vlado jih je vzdrževala židovska občina, sedaj jih pa vzdržuje šolski odbor. — Na novi univerzi je doslej okoli 500 slušateljev in 43 profesorjev; 5 profesorjev je poklicanih iz Levova, po eden pa iz Berlina, iz Friburga v Švici in iz Vratislave, vsi drugi so domači varšavski znanstveniki. Na tehniki je okoli 400 slušateljev in 17 profesorjev.

USODNA POMOČ NEMČIJE.

V »Novem Vremenu« konstatira Menšikov z globokim obžalovanjem, da prihaja Rusija v zdravniški vedi sramotno za Evropo in da Rusijo zlasti nevarno prekaša Nemčija, kar je zopet dokazala vojna. V nemški vojski se vrača 60% ranjencev zopet v fronto, dočim se vrača v fronto v Rusiji samo 18%. Zaradi tega ima Nemčija od vsakega milijona voja-

Ti zanimivi podatki nam neovržno pričajo, da je ime Srečka Stegnarja tesno spojeno z zgodovino slovenskega šolstva in učiteljstva: stal je v dobi naše renesanse med prvimi, ki jih je klicala ljubezen do kulturne povzdige slovenskega naroda ter ki jih je zvalo zaupanje takrat še bolj nego danes izkoriščanega, brezpravnega in zapostavljenega učiteljskega stanu v sprednje vrste, koder so se kresale iskre duha, zlovolje, hrepenenja, pravice, bramb, zahtev, ugovorov in resnice v korist našega narodnega šolstva, na čast, ugled in blaginjo slovenskega učiteljstva!

Pač lepi, tožnoveseli časi mogočnega idejnega gibanja in duševnega valovanja, ki so užgali prve iskre stanovske zavednosti, odločnosti, močnatosti, energije in značajnosti in ki so se razžigale in netile bolj in bolj, dokler niso zagorele v neugasljivem plamenu pred dobrimi šestnajstimi leti, ponosno plapolajoč še današnji dan!... Da, v galeriji slik naših prvih mož se kaže tudi prijazno, dobrovoljno, odkrito lice našega Srečka Stegnarja!

O Stegnarju-učitelju mi je znano toliko, da je dosegal v šoli najlepše uspehe (zlasti v risanju in lepopisju). Stari Idrjičani še danes hvaležno pomnijo svojega dobrega učitelja Stegnarja. Koliko zaupanja in priljubljenosti si je pridobil v Idriji s svojim delom, dokazuje to, da je bil več let zastopnik tega mesta v deželni zboru.

Sploh pa treba tudi ob tej priliki povedati, da ni stanu izven zavednega de-

kov, ki pridejo iz fronte, 420.000 mož ali 10 in pol armadnega zbora. To razjasnjuje tudi neizčrpnost nemških vojni sil. Ne samo artileristično je razlagati nemško premoč, marveč tudi zaradi več kakor trikrat boljših uspehov v lečenju. To razmerje 60:18 more imeti za Rusijo še usodnih posledic.

POLJSKI PODANIKI.

Z Dunaja poročajo: Po okupaciji poljskega kraljestva je nastalo politiško in upravno vprašanje, čigavi podaniki so zdaj tamošnji prebivalci. Avstrija in Nemčija smatrat, da so podaniki sovražne države, a postopata z njimi skrajno dobrohotno, ne da bi jih smatrali za lastne podanike. Pod nemško cenzuro v Varšavi izhajajoči »Dziennik Polski« je zdaj srečno rešil to vprašanje. Kraljestvo Poljsko je ustvaril, kakor znano, dunajski kongres leta 1815. Državlanski zakon, ki je še zdaj veljaven, naziva stalne prebivalce dežele podanike kraljestva Poljskega. Na številnih mestih se ponavlja ta izraz. Ruska vlada je še leta 1875. rabila ta izraz v ukazu, ki je odredil na Poljskem nov sodni red. Ruski uradniki so pričeli šele l. 1912. odklanjati ta izraz v uradnih spisih. Osrednji velevlasti brez dvoma vežejo določila dunajskega kongresa, ki jih je potisnila na stran Rusija, in prebivalci Poljske so zato nasproti njima nesporno poljski podaniki. Ne glede na končno rešitev poljskega vprašanja je to za sedanjost jako dragoceno. Osrednji velevlasti ne upravljata nobenega ruskega ozemlja, marveč kraljestvo Poljsko, prebivalci pa dobe zavest, da niso ruski, marveč da so poljski podaniki.

SRBSKI ŽENSKI BATALJON.

Kakor poroča »Corriere della Sera«, so ustanovile vdove padlih srbskih častnikov poseben ženski bataljon, ki je oborožen s puškami, bajoneti in revolverji. Dosedaj se je priglasilo k bataljonu baje že 400 oficirskih vdov.

ŠOLSTVO V ZASEDENIH RUSKIH POKRAJINAH.

»Nowa Reforma« poroča iz Radomska o izvrstnem vtisku energičnih odredb okrožnega poveljnika polkovnika Petzdolda z ozirom na šolstvo v zasedenem ruskem ozemlju. Rusi so namenoma zamenjali stanje šolskih poslopij, niso nad-

NOVI VPOKLICI.

Pod orožje morajo odriniti za orožje sposobni avstrijski črnovojniki rojstnih letnikov 1872, 1873, 1874 in 1896 dne 6. decembra 1915. — Starejših letnikov, izvzemši tu imenovane, glasom poročila c. kr. kor. urada najbrž ne vpokličejo pred sredo januarja prih. leta. Zorovali obiska šoli podvrženih otrok in so tudi zamenjali vzgojo. »Nowa Reforma« jako hvali avstrijske oblasti glede na šolstvo. — Z Dunaja poročajo: Občinski svet v Lodzu je razpravljal o šolskem proračunu. Šolski odsek je predlagal 595.750 mark poljskim, 379.000 mark nemškim in 355.600 mark judovskim šolam.

lavskega ljudstva, ki bi tako odkritosrčno in iz prepričanja spoštoval učiteljski stan in cenil njegovo delo.

Znano mi je tudi, da je bil Stegnar vedno spoštovan od svojih »učencev« na ljubljanskem Gradu. Prijateljsko in očetovsko je občeval z njimi, jih vabil v ročnostih in spretnostih ter učil v dobrem in koristnem. V kaznjencih je videl nesrečnike, ki jih naj kazen poboljša, a ne še bolj posirovi; ki naj stopijo, ko zopet pridejo na svobodo, na pravo pot življenja. Zato jim je budil, dvigal, jačil kreposti duha, jim kazal vrednost in lepoto človeškega življenja. In koliko je bilo tistih, ki jim je Stegnarjevo delovanje v kaznilnici umirilo razjarjene strasti in odprlo poglede v veličino sveta in življenja — ljudi vrnilo človeštvu!

Enako je bilo njegovo službeno delovanje tudi v Mariboru.

Škoda, da nam ni Stegnar o doživljanju v svoji naporni službi pustil nič zapisanega. Ali je kaj takega v njegovi zapuščini, tega ne vem. Morda bi nam vedeli o tem vsekakor zanimivem poglavju kaj povedati njegovi ožji prijatelji ali sorodniki.

Stegnar je bil obče umetniška natura: izborn kaligraf, spreten risar, poljuden komponist, dober režiser in aranžer, a vse to — samouk! Dovtip in šala sta mu igrala v očesu in besedi. V srcu pa je žarel ogenj resnične, nesebične ljubezni do slovenske zemlje! Maribor mu je postal druga domačija, ker so se tamkaj sloverske

Poljaki, ki štejejo s predkraj 65% prebivalstva, so se odtegnili glasovanju. Na interpelacijo Poljakov, zakaj so nekatere tiskovine samonemške, je izjavil višji župan Schuppen, da je pritožba utemeljena in da bo enojezične tiskovine odpravil.

AVSTRIJA IN NEMČIJA PO VOJNI.

Oficiozni »Pester Lloyd« piše v uvodnem članku: Ako smo dobro poučeni, potem ne eksistira med odgovornimi faktori v Nemčiji in v naši monarhiji nikaka diferenca v nazoru, da se bo morala sedanja zveza med obema državama po vojni razširiti in poglobiti brez vsake državopravne metamorfoze, čisto na podlagi mednarodnih dogovorov med zaveznicima državama.

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA »RDEČI KRIŽ«.

Dva koncerta tovariša Vilka Rusa, tajnika naše »Zaveze«, prirejena v Radovljici, 700 K; šolsko vodstvo na Drenovem griču zbirko učencev (za oslepele vojake) 37 K 58 vin.; v družbi nadzornika L. Stiasnega nabrali Prijateljevi prijatelji v Trzinu na Dolenjskem (za oslepele vojake) 21 K 10 vin.; srečolov tovariša Leva Pibrovca, učitelja na Jesenicah, 260 kron; isti 7 K; učiteljstvo Franc Jožefove šole v Ljutomeru (izvršitelj učitelj Fran Zacherl) je priredilo 2 šolarska koncerta, in sicer 15. t. m. s čistim dohodkom 145 K 40 vin. in 22. t. m. s čistim dohodkom 142 K 10 vin., torej skupaj 287 K 50 vin.; učitelj Fran Zacherl v Ljutomeru daje od začetka vojne redni mesečni prispevek po 5 K, doslej torej 80 K; skupaj 1393 K 18 vin.

V zadnji štev. izkazanih 33.068 K 60 v. danes izkazanih 1.393 K 18 v.

Doslej nabranih 34.461 K 78 v. Prosimo nadaljnih obvestil, oziroma izpopolnil dosedanjih izkazov!

Naloga naših kreditnih zadrug po vojni.

Mnogo naših požrtvovalnih tovarišev je bilo, je in bo zaposlenih v raznih kreditnih zadrugah, kjer je njih nesebično delovanje v blaginjo ljudstva in v napredek našega narodnega gospodarstva. Te razne kreditne zadruge čakajo po vojni velike naloge, ki jih je opisal strokovnjak dr. Anton Božič v celjski »Zadrugi«. Da se s temi nalogami seznanijo tudi naši tovariši ter ta izborna navodila obrnejo ljudstvu v prid kot njega najboljši prijatelji in svetovalci širom vsega slovenskega našena ozemlja, prijavljamo tudi mi imenovana izvajanja dr. Božiča, ki pravi: Svetovna vojna traja že petnajst mesecev. Po splošni sodbi bo po odločilnih bitkah konec morebiti prej, kakor sodimo. Treba je misliti že sedaj na čas po vojni in pripraviti tla za podvojeno gospodarstveno delo.

Prihodnost naša je meglovita. Naloge bodočega gospodarskega dela so videti le

narodnostne prilike bolj prilagale njegovega čuvstvanju, nego pa malo vabljive politične razmere na Kranjskem.

V Ljubljani je ustanovil delavsko pevsko društvo »Slavec«, ki mu je bil več časa dirigent. Mnogo Stegnarjevih skladb je ohranjenih v starih »Lavorikah« Glasbene Matice. — Z veselimi zvoki mi še odmeva v duši njegov mešani osmerospjev »Spev srce nam dviga«, ki so ga peli leta 1892. na prvem abiturientskem sestanku slovenskih in hrvaških učiteljskihnikov na Starem strelišču v Ljubljani; zakaj to kompozicijo je napisal Stegnar nalašč za tisto priliko na moje besede, ki sem bil sam med onimi abiturienti...

Težko je tudi staremu možu rodoljubnega srca, kakršen je bil Srečko Stegnar, umreti sedanji čas, ko se iz naše krvi in iz našega trpljenja poraja tudi naša bodočnost! Mož, ki je toliko dobrega, lepega in veselega storil mariborskim Slovincem, naj bi bil tudi deležen užitka ob skupni narodovi sreči prihodnjih časov! Toda sedaj spi večni sen na Pohorju v prejšnji mariborski okolici — tam, kjer v slikovitem okvirju ravnin in goric sijajo žarki hrepeneče narodne zavednosti, ki ji je on vse žive dni prilagal netiva!

Pa bomo vsi, ki ućakamo bodočo dobo, uživali srečo svoje domovine s ti-sočero radostjo!

E. G.

Delo v poljedelstvu.

Naša polja so ostala — ako ne upoštevamo od južno-zapadnega sovražnika zasedenih delov naše zemlje — po ogromni večini brez škode. Iz zemlje smo spravili, kar se je pri obstoječih razmerah vzlic pomanjkanju delavcev in vpoklicen v vojno službo sploh moglo storiti, pridobili smo kar največ pridelkov. Da ti pridelki v sedanjem času ne zadostujejo za tako preživljanje prebivalstva, kakor ga je bilo vajeno pred vojno, to ne izpremeni prav nič na važnosti našega poljedelstva. Nasprotno, naše poljedelstvo je pokazalo, da zmore tudi v težkih časih toliko pridobivati, kolikor prebivalstvo neobhodno potrebuje. Navajeni smo bili na obilico, ker smo imeli poleg domačega pridelka na razpolago bogate žetve inozemstva. Sedaj, ko so meje uvozu zaprte, spoznamo šele prav posebno, kako velikega pomena je poljedelstvo za obstoj države. Denar, ki ga je dala država za povzdigo poljedelstva, ni izvržen, kakor so v mirnih časih pred vojno poudarjali, ampak je za državo in vse prebivalstvo najboljša naložen kapital. Iz tega sledi, da bo morala država tudi po vojni, in sicer s pomnoženimi sredstvi produkcijo poljedelskih pridelkov podpirati in povzdigniti donos zemlje na višjo stopnjo. Treba bo v ta namen velikih denarnih sredstev. — Sledi pa iz tega na drugi strani tudi dejstvo, da bodo morali poljedelci se poslužiti vseh sredstev modernega kmetovanja, da spravijo iz zemlje toliko donosa, kolikor ga zemlja sploh more dati. Naše kmetijstvo mora ravno v sedanjem času uvideti, da je v mnogih ozirih zaostalo. Gnojenje polja z domačim in umetnim gnojem je pri nas še vedno premalo v čišlih, oranje zemlje je še vedno preplitvo in neracionalno, sejanje najboljših semen je zaostalo — z eno besedo, naše poljedelstvo mora priti do razumnega in čim najbolj dobičkonosnega obdelovanja zemlje. — Moralo si bo vzeti za zgled obdelovanje zemlje v krajih, kjer spravljajo kmetovalci iz zemlje — z razmeroma ne mnogo večjimi stroški — mnogo višje dohodke kakor pri nas. — Krušne karte bodo po vojni — pa ne pred novo žetvijo, ponehale. Nehale bodo vrhovne cene žitu, krompirju in stročnemu sočivju, zaseganje od državne oblasti bo odpadlo — cene našim poljskim pridelkom pa ne bodo bogve kako padle, ker bomo precej časa po vojni še vedno navezani na lastni pridelek. — Zakaj nasprotstva med državami, ki so si sedaj v vojnem stanju, se iz naravnih razlogov kar čez noč ne bodo poglela. Poljedelstvo bo torej tudi po vojni dobičkonosno; zato in da omogočijo prehrano ljudstva z lastnim pridelkom, so kmetovalci dolžni, sedaj in po vojni napeti vse sile ter se poslužiti vseh sredstev modernega kmetovanja, da bodo spravili iz zemlje čim največ pridelkov. — Investicije bodo zahtevale mnogo denarja. Kdo naj da kredit za te investicije našemu kmetu na roko, kdo mu naj omogoči uspešno obdelovanje polja? Naše kreditne zadruge so v ta namen posebno poklicane in se morajo za izpolnjevanje te svoje naloge že sedaj zadostno pripraviti.

Delo za živinorejo.

Mnogi gospodarji majojo z glavami, ko vidijo, kako se krči število naše goveje živine in število svinj. — Res je, da se je tekom te vojne to število skrčilo. Pomisliti je, da se v mirnih časih vzlic omejenju zauživanja mesa nikdar ni toliko mesa za prehrano porabilo, kakor sedaj v vojni. To je vsakomur naravna pri-kazen, ako se pomisli, da tisoči in stotisoči, ki sedaj v vojaški suknji stojijo v bojni črti ali sploh opravljajo vojaško službo, niso v mirnih časih nikdar toliko mesa uživali kakor sedaj. Meso je za vojaštvo neobhodna potreba. Ima precej redilnih snovi in je najlžje pripravna hrana. Da pri tako ogromni, nenavadni porabi mesa množina živinske zaloge pada in se krči, ni čudo. Posledica veliki porabi so vedno višje cene, ker je tržne živine vedno manj in je je vedno težje dobiti. — Posledico čutimo tudi mi daleč od meje. Čutijo jo gospodinjstva posameznikov. Država je bila primorana, zmanjšati uporabo mesa med prebivalstvom naredbenim potom z uvedbo mesa prostih dni — to je dni, ob katerih je zauživanje mesa prepovedano. Pride pa še nekaj v upoštev, namreč da živinoreja ne samo kvantitativno, po količini, ampak tudi po kvaliteti, po kakovosti pada. Nimamo namreč na razpolago dovolj takozvanih moč-

nih krmil, ki smo jih sicer v veliki meri dobavljali iz inozemstva. Zaloge sena se morajo v večji meri kakor v miru porabljati za prehrano vojaških konjev. Oves rabi vojaška oblast za armadne svrhe, ječmen polagati živalim je omejeno, oziroma prepovedano. Otrobi se smejo polagati le v malih, nezadostnih množinah, koruza je kot krmilo izključena, krompir, repo se rabi za prehrano prebivalstva. Da v tem položaju nazaduje produkcija mleka, je razumljivo. Državna oblast bo ravno v slednjem oziru morala uvesti strogo organizacijo uporabe mleka, in prišlo bo — ako vojna traja še naprej — brezdvomno do mlečnih kart, kakor imamo krušne karte. — Kar velja glede govede, velja v isti meri glede svinjereje. — Meso se je podražilo, mast je dobila ceno, o kateri bi se nam v mirnih časih ne sanjalo. Tudi uporabo masti bo državna oblast morala regulirati, ako hoče preprečiti za konzumenta naravnost neznosno draginjo. — Za čas po vojni so naloge živinoreje očitne: Skrbeti je že sedaj za plemeno živino. Zato je država omejila klanje telet in krav. Skrbeti bo za nabavo živine in kolikor najbolj številno rejo po vojni. Podpirati se bo moralo živinorejce, da četudi brez trenutnega dobička in celo proti povrnitvi škode izreajo plemeno živino. — Tudi temu namenu se bodo morale posvetiti naše kreditne zadrage, v tem oziru namreč, da bodo pomagale kmetovalcem, nabaviti si plemeno živino in klajo. — Manjkajoče število živine se mora nadomestiti v kolikor možno kratki dobi. Da to brez kredita ne pojde, je jasno. In kredit v te svrhe morejo dati našemu kmetovalcu le njegovi lastni domači zavodi, naše kreditne zadrage.

Da velja to, kar smo poudarjali glede govedoreje in svinjereje, tudi glede naše konjereje in drobnice, ni treba posebe poudarjati. Znano je, da se je število konj zaradi vojne jako zmanjšalo, in kar bo mogla vojaška oblast po končani vojni od konjev oddati poljedelcem, bo pričelo nadomestilo za ono število konjev, ki jih je vojaška oblast pred vojno v vojne svrhe odvzela.

Vobče je pomisliti, da so kmetovalci izkupičke za živino, ki so jo med vojno prodali, porabili za druge namene — za nabavo manjkajočih živil, za plačilo obresti od vknjiženih in nevknjiženih dolgov, za odplačilo dolgov in za druge namene.

Razmeroma malo tega denarja se je naložilo pri harnilnicah in posojilnicah za gospodarske svrhe po vojni. Zato bo potreba kredita po vojni tem večja.

Nabava novega inventarja.

Pa tudi mrtvi inventar bo treba po vojni nadomestiti. Veliko število rekviriranih vozov, sani in drugih gospodarskih potrebščin bo treba po vojni nadomestiti z novimi.

Za vse te in druge gospodarske svrhe morajo naše kreditne zadrage že sedaj poskrbeti sredstva.

Bavili smo se dosedaj z nalogami, ki njih važnost uvidi vsakdo brez posebnega poudarka.

Delo za prenovitev kmetij.

Manj morebiti pomislimo na potrebe, ki jih prinese mir po vojni glede kmetijskih poslopij, pozidanja kmetijskih domov in popolne obnove kmetij v onih krajih, kjer so se vršile bitke ali samo vojne operacije. Tudi del našega ozemlja je zaradi vojne neposredno prizadet. Porušene so hiše, porušena gospodarska poslopja, opustošene njive in uničeni travniki in vinogradi. — V tem pogledu pripade najvažnejša naloga državnih oblasti sani. Ne dvomimo na tem, nasprotno smo uverjeni, da bo priskočila država s svojimi sredstvi ravno onim na pomoč, ki so v tej vojni izgubili v posestvih, hišah, poljih in vinogradih svoje mnogokrat edino imetje. — Pa bodimo si že danes na jasnem, da samo z državno pomočjo brez samopomoči ran, prizadetih od vojnih dogodkov, ne bo mogoče zaceliti. Treba bo posebno pomoči lastnih kreditnih zavodov, ki se morajo na to pomožno akcijo že danes izdatno pripraviti. — Je to v lastnem interesu kreditnih zavodov samih. Na zemljiščih, ki so neposredno trpela zaradi vojnih dogodkov, je vknjiženih mnogo hipotek na prvem, drugem in daljnem mestu. Te hipoteke dobijo le takrat zopet svojo popolno vrednost, ako bo dana dolžnikom možnost, postaviti zemljišča v prejšnje stanje. Iz lastne moči tega lastnikom, to se pravi dolžnikom, ne bo mogoče storiti. Zato se bo moralo dobiti pota, da bodo kreditni zavodi brez posebne nove nevarnosti izgube mogli dati tem dolžnikom novih kreditov. Ali pojde to — kakor nekateri predlagajo — z jamstvom države ali dežele ali sploh javnih korporacij, ali pa običajnim, sedaj navadnim potom, ali pa

bo treba oba načina pomoči upoštevati ali pa kako tretjo pot ubrati, tega danes jasno ni mogoče povedati. Gotovo je le to, da se naši kreditni zavodi ne bodo smeli in ne bodo mogli izključiti pri sodelovanju za prenovitve kmetij v onih krajih, kjer so divjale furije brezprimerno krute svetovne vojne.

Obramba našega kmetijskega stanu.

Kot najvažnejšo nalogo naših kreditnih zavodov pa smatram stremenje, ohraniti rodno grudo domačemu kmetijskemu stanu. V okviru tega članka hočem na kratko ponoviti: Gotovo je, da bo pred koncem in po koncu vojne mnogo kmetij v takem položaju, da bo prodaja iz proste roke ali po izvršbi neizogibna. — Spekulacija s kmetijami in razkosanjem kmetij je preprečila sicer tudi za čas po vojni cesarska odredba od 9. avgusta 1915.

Pa gre za to, da bi ne prišle cele kmetije v roke tujcem. V tem pogledu so drugi narodi deloma že uvedli potrebne korake. Pri nas se bo moralo storiti v tem pogledu morebiti več, kakor drugje. Naše delo bo na tem polju mnogo težavnejše, ker ne razpolagamo s tolikimi sredstvi. — To nas pa ne sme oplašiti. S skupnimi močmi se bo tudi pri nas dalo doseči uspehe. Treba trdne volje in dovolj požrtvovalnosti. — Pota za doseg smotra so različna. Že v času pred vojno se je od mnogih celo malih kreditnih zavodov (rajaiznovk) nakupovalo tuintam kmetije, ki so jih potem ti zavodi brez dobička proti vrnitvi stroškov izročili pridnim in podjetnim članom ter na ta način rešili kmetije pred razkosanjem in jih spravili v roke domačinom. Isto se bo dalo tudi v času po vojni v mnogih slučajih izvesti. Seveda je treba posebno manjšim zavodom pri tem delu mnogo opreznosti. Zavodi morajo računati s svojimi sredstvi in se ne smejo zaleteti v kupčije, ki bi jim onemogočale njihovo glavno delo, dajanje kreditov in izplačevanje zaupnega denarja (vlog). — V večjem obsegu in s sigurnejšim uspehom se bi dalo to vprašanje rešiti od posebnih, v ta namen ustanovljenih in z zadostnimi sredstvi podprtih zavodov, ki bi jim morale priskočiti na pomoč država in javne korporacije na ta način, da ali prevzamejo jamstva za kredite, ktere bi v to svrhu ti zavodi najeli, ali pa da jim dajo same dovolj denarnih sredstev na razpolago. — Ali se naj to velevažno in za naš obstoj nad vse pomembno vprašanje reši po enotnem načrtu z enotnim, močnim zavodom, ali pa razdeljeno po kronovinah, v katerih prebivamo, o tem naj razmislijo voditelji naših denarnih zavodov ter naj prijavijo svoja mnenja. Čas hiti, in konec vojne nas ne sme dobiti nepripravljenih. — Letargično življenje tjavendan sedaj ni na mestu, marveč delati je treba za časa, da ne bo potem prepozno!

Delo za trgovino, obrt in industrijo.

Kar smo do sedaj poudarjali glede kmetijstva, velja v isti meri za našo obrt in industrijo. Tudi v tem pogledu treba že sedaj zbirati sredstva za oživiljenje in okrepljenje trgovine in obrti po vojni. Mnogokatera obrtna stroka sedaj počiva. Posebno velja to o onih obrtih, ki niso prišli do sodelovanja pri vojnih dobavah. Ravno po našem ozemlju so imeli inozemci mnogo obrti in trgovine v svojih rokah. Opozarjam posebno na lesno industrijo in trgovino, v kateri so si italijanski podaniki osvojili tekom zadnjih desetletij premoč. Vlekli so iz naših gozdov ogromne dobičke, mi smo jim pa tlačanili. Bili smo njihovi mešetarji in priganjači, glavni dobiček so vtaknili v žep ti tujci. Ta tuja podjetja bo spraviti v domače roke. Dobiček iz naše zemlje naj ostane doma. Isto velja glede trgovine s poljskimi pridelki, glede vinske kupčije, glede rudokopov itd. Intenzivno delo v trgovini, obrti in industriji je po vojni bolj potrebno, kakor kdaj poprej.

Ugovor, da nam primanjkuje denarnih sredstev, ne velja. V naših denarnih zavodih je toliko kapitala, ki ga uporabljajo namesto nas tujci, da je že čas, da se spomnimo mi samo na to, kako bi ta kapital v naše namene plodonosno uporabljali. — Treba je le podjetnih in v svoji stroki izobraženih ljudi. — Tudi teh gotovo že imamo, samo podpreti jih je treba s sredstvi.

Ne pride mi na misel, da bi hotel zagovarjati brezmejno in drzno špekulativstvo. Po vsaki vojni se je špekulacija ne navadno razvila. Prinesla je navadno veliko nesrečo. Med resno in smotno podjetnostjo, med povzdigo obrti, trgovine in industrije in med špekulativstvom, ki gleda na velike dobičke v kratkem času, brez truda in na stroške drugih, je veliki razloček. Naloga državne oblasti bo, da zastavi ves svoj vpliv in vso svojo moč v ta namen, da se po vojni brezplodna

špekulacija ne razvije in da se obvaruje splošnost in državo samo pred polomom. Naloga nas drugih, ki se brigamo za gospodarski razvoj v naših deželah, pa bodi ta, da porabimo razpoložljiva in odvisna denarna sredstva za okrepljenje in razširjenje našega celokupnega gospodarstva, posebno tudi naše trgovine, obrti in industrije!

Rajfajzenovke in Schultze-Delitzschevke.

Za naše kmetijske kreditne zavode je in bo tudi po vojni zadostna naloga ta, pomagati kmetijstvu. Ves ustroj teh zavodov, posebno rajfajzenovk je tak, da že po svoji naravi skoraj izključuje delo na polju obrti, trgovine in industrije. Če bodo ti naši zavodi le v svojem delokrogu zadostili svoji dolžnosti, bodo storili važno delo za naš obstanek.

Nekoliko drugačno se mi zdi stališče pri kreditnih zavodih v mestih in večjih trgih. Mislim na zadrage Schultze-Delitzschevega ustroja. Te zadrage razpolagajo z velikimi kapitali, imajo razmeroma velike rezervne zaklade. V manjšem obsegu so po mojem mnenju ti zavodi naravnost poklicani, da negujejo kredit za srednjeveliko trgovino in obrt. Storiijo to že danes, v večji meri naj storiijo to po vojni, seveda previdno, v okviru sredstev, ki jih smejo brez nevarnosti o ta namen uporabljati.

Naloga bank.

Posebno poklicane so pa za delovanje v trgovini, obrti in industriji banke. Te bi se naj — ako niso nalašč za zemljiški kredit ustanovljene — v pretežni meri bavile ravno s trgovskim in industrijskim kreditom. Izkušale naj bi potegniti denar, ki so ga naložile na zemljišča, zopet na sebe ter ga po vojni uporabljati v trgovini in industriji.

Prenovljenje in preosnova denarstva.

Prenovljenje in preosnova našega denarstva se zgodi najlažje ravno sedaj. Na prvi hip se zdi ta izrek v tem vojnem času neumesten. Ako se pa pomisli, da je ravno sedaj mobilnost denarja jako velika in da mnogo denarnih zavodov ne ve, kako naložiti razpoložljiva sredstva, se bo zdelo morebiti umestno, izvesti predlagani preobrat v kreditnem poslovanju ravno sedaj pred koncem vojne. Tozadevno opozarjamo na brošuro »Nauki krize«, ki jo je izdala Zadruga Zveza kot 3. zvezek svoje »Gospodarske knjižnice«.

Obilica denarja. Zbiranje kapitalov.

Pri vseh denarnih zavodih, pri združnih kreditnih zavodih, pri hranilnicah in bankah se opaža sedaj med vojno obilica razpoložljivih denarnih sredstev. Odkod ta prikazen? Izvira iz dejstva, da se sedaj vsako blago, namenjeno prometu, z lahkoto dobro proda in vnovči, novega blaga za nadomestilo se pa dobi le s težavo. Kmet proda z lahkoto pridelke in živino, nadomesti živino z nakupom le s težavo, torej mu denar ostane in gre v zavode, kolikor ga neuki ljudje ne shranjujejo brezplodno v skrinjah. Trgovec in obrtnik vnovčita za lep denar svoje blago in svoje izdelke, nabava nadomestnega blaga je težavna, mnogokrat nemogoča zaradi pomanjkanja ali nedostajanja sirovin, zaradi ustavljenosti industrij in prenehanja izdelovanja blaga. Namesto vrednosti v blagu je nastopila vrednost v denarju. Po vojni se bo ta proces obrnil v nasprotje. Denar pojde zopet v blago, trgovina, obrt, industrija in kmetijstvo bodo rabili ogromne vsote denarja.

Naloga naših kreditnih zavodov je za bodočnost jasno podana: Zbirati denar in ga držati razpoložljivega za čas po končani vojni. So težave pri nalaganju razpoložljivih denarnih sredstev, mnoge zadrage pri vlogah danes ne zaslužijo, ampak bodo imele vključ obilici denarja poslovno izgubo. Pomisliti je pa, da bo po vojni povpraševanje po kreditu jako veliko in da bo obrestna mera za kredite poskočila. Takrat se bo dalo to izgubo pokriti, pri čemer pa moram poudariti, da se bodo morale zadrage držati tudi po vojni združnega načela medsebojne pomoči ter se bodo morale ogibati vsakega pretiravanja pri obrestni meri. Visoka obrestna mera ima to dobro, da omejuje brezplodno brezmišelnost kreditno gospodarstvo, špekulacijo. Ima pa to slabo stran, da mnogokrat onemogočuje realne kredite ter preveč zavira gospodarski razvoj. Srednja pot bo tudi tukaj na mestu.

Naloga naših kreditnih zavodov je, potegniti sedaj na sebe kolikor največ denarja. Vloge naj ne gredo v tuje zavode, naj ostanejo doma, pripravljene za čas in za delo po vojni. Vsi vlagalci po vojni vsega denarja ne bodo dvignili, mnogo sedaj na novo nabranega denarja bo zavodom ostalo. In ta denar, ti resnični prihranki iz časa vojne naj služijo za gospo-

darsko delo po vojni, naj služijo naši gospodarski restavraciji, našemu gospodarskemu napredku.

Za slovensko šolstvo v našem Trstu.

Praga, 24. novembra 1915.

Zanimalo Vas bo, kako misli in piše češko časopisje o Trstu in o slovenskem šolstvu v njem.

Pod naslovom »Trst« objavlja tukajšnji ugledni časopis »Union« članek, ki v njem govori najprej o vojni Italije proti Avstriji s posebnim ozirom na Gorico in Trst (demoliranje Gorice in obmetavanje Trsta z bombami iz zrakoplovov). Potem omenja članek one izpremembe, ki je prišlo do njih po začetku vojne z Italijo zlasti na tržaški občinski upravi in v občinskem srednjem šolstvu.

Končno nadaljuje članek v »Union«: Za svojo pravico v šoli se oglašajo tudi tržaški Slovenci. Občina jim je v mestu odredila vsak šolski pouk, in tako so se morali zateči k samopomoči. Njihova Ciril-Methodova družba vzdržuje v Trstu že leta privatne ljudske šole, v katere je letos vključ vojnemu stanju vpisanih 1806 otrok. Prvi razredi so prenapolnjeni in so to edine popolne slovenske ljudske šole v Trstu. Toda tržaški Slovenci zahtevajo za svoje otroke tudi srednješolske naobrazbe. Na prigovor od neke strani, ki ji je na čelu deželni glavar goriški, češ, da tržaški Slovenci morejo svoje otroke pošiljati v Ljubljano, odgovarja njih glasilo »Edinost« povsem pravilno, da tržaški Slovenci ne razumejo, čemu naj bi pošiljali svoje otroke v Ljubljano ter da se ne more zahtevati od njih, naj bi trpeli velike stroške takega pošiljanja v oddaljeno mesto, ko imajo njihovi someščani druge narodnosti svoje srednje šole v Trstu. Učne osebe za slovenske srednje šole so na razpolago, istotako prostori, ki stoje prazni. V Trstu samem je dovolj učiteljev za prvi razred, a za tretji in četrti razred jih je dobiti dovolj iz vsega Primorja. Zato odklanja tudi »Edinost« ta nasvet najodločneje in brani popolno pravico tržaških Slovencev, da se jim v njihovem bivališču samem dajo potrebne srednje šole in tudi moško učiteljske. Šolski zakon, ki določa enakopravnost vseh narodov, v Trstu še vedno ni aktiviran. Slednjič pa se mora vendar tudi v Trstu izpolniti določba državnega temeljnega zakona, ki odreja, da v deželah, kjer biva več narodnosti, morajo biti javni učni zavodi urejeni tako, da bo vsako teh plemen dobivalo potrebna sredstva za izobrazbo v svojem jeziku!

To so povsem pravilni zaključki. Naša želja je, da bi beseda meso postala vsaj po vojni!

Milan Pejnović,

PREDSEDNIK HRVAT. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA U ZAGREBU.

Nema ga više! Nemila smrt otela nam ga jednoga dana na koncu prošloga mjeseca baš u osam sati jutru; dakle u vrijeme, kad se obično opremao u školu, gdje je najradije boravio i uživao svu sreću ovoga života. Sad se opremio u školu, u kojoj će vječno boraviti, i gdje ga ne će moriti nikakve brige ni boli.

Nema ga više! Ostavio nas je tužne i zalosne najmiliji drug i prijatelj, u koga je duša bila vedra i čista poput alema. Nema više poštenjaka, koji nigda ni pred kim nije ustuknuo, niti se igda ikomu umiljavao. Za istinu i uvjerenje svoje bio je spreman svaku želju pregorjeti i bol pretrpeti.

Nema ga više! Izgubili smo zauvijek umnoga i savjesnog radnika našeg, koji je mnogim krasnim prinosom okitio list naš, te je bio ponos i dika naša. Tko će nam ga nadomestiti; gdje ćemo mu premca naći! Nigda ga prežaliti ne možemo i ne ćemo. A sad ne preostaje drugo, nego da kliknemo dičnomu pokojniku:

Bog Ti platio! Slava Ti vječna!

»Napredak«.

Vojna in šola.

RAZNE ZANIMIVOSTI.

= Vojaško izvežbanje dalmatinske mladine. Na seji dalmatinskega deželnega šolskega sveta v Zadru 17. pret. mes. so sklenili uvesti v vseh ljudskih šolah, učiteljskih in srednjih šolah Dalmacije telovadbo in vojaško izvežbanje moške šolske mladine kot obvezni predmet. Vojaško bodo vežbali mladino vojaški inštruk-